

สมุนไพรกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

Medicinal Herbs and Ways of Life of Ban Chianhian Village, In Khwao Sub-district, Mueang District, Maha Sarakham Province

ทองศักดิ์ ปัตสินธุ์¹
Thanongsak Patsin¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมุนไพรกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในด้านการเก็บยาสมุนไพร การปรุงยาสมุนไพร และการจำหน่ายยาสมุนไพร การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ และการสังเกต กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลหลักมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหมอพื้นบ้าน จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้รู้ จำนวน 5 คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ แล้วนำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. สมุนไพรที่ปลูกในชุมชนบ้านเชียงเหียนมี 11 ชนิด ยกตัวอย่างเช่น ต้นฟ้าทะลายโจร เจตมูลเพลิงแดง เจตมูลเพลิงขาว ว่านชักมดลูก ต้นว่านโพลเคลือบ ต้นว่านโพลขาว ต้นว่านโพลดำ เปล้าน้อย ต้นจันทร์หอมหรือต้นจันทร์แดง และดีปลี เป็นต้น และสมุนไพรที่เกิดตามธรรมชาติในชุมชนบ้านเชียงเหียน มี 3 ชนิด ได้แก่ ม้ากระทืบโรง ต้นสามแก้วหรือต้นรังตั้งข้างร่อง และเสลดพังพอน

2. ชุมชนบ้านเชียงเหียน มีการเก็บยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียน มีวิธีการเก็บดังนี้ การไถ่นวด การขุด การตัดหรือการเด็ด การถอน และการตาก สำหรับการปรุงยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียน โดยการนำเอายามาหั่น มาผาน ตากแดดให้แห้งแล้วตวง ซึ่งหาปริมาณของยา โดยมีถ้วย 4 ขนาน คือ ยาหม้อ หรือยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝนหรือ(ยาฮากไม้) และยาผง ส่วนการจำหน่ายยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียน จะจำหน่ายภายในชุมชนบริเวณภาคอีสานและภายนอกชุมชนในบริเวณภาคอื่น ๆ ของประเทศ

คำสำคัญ : สมุนไพร, วิถีชีวิต, ชุมชนบ้านเชียงเหียน

Abstract

The purposes of this search were to study medicinal plants and ways of life of Ban Chianhian Village, in Khwao Sub-district, Mueang District, Maha Sarakham Province. herbal medicine production, medication of the herbal medicine, and selling of the products in the areas of data were collected through field studies by interviewing. Two key informants of 5 folk healers and 5 scholars. The collected data were analysed according to the purposes and presented.

Findings of the study were as follows :

1. Medicinal plants grown in Ban Chianhian Village had 11 species : in the form of descriptive analysis. Great, Rose - Coloured Leadwort and White Leadwort, Curcuma comosa Roxb, Cassumunar ginger, Zingiber cassumunar Roxb, Zingiber ottensii Valetton, Thai Croton, Mansonia gagei and Piper longum, etc. Also, medicinal Herbs naturally occurred in Ban Chianhian Village had Species Ficus foveolata Wall, Urticaceae and Barleria lupulina Lindl.

2. Ban Chianhian village indicated their methods of medicinal herbs collection as follows : cut-down, digging, cutting, removal and . Medication of the there medicinal herbs included small-piece cutting and drying, quantity determining with the use of Ueeighing and volume finding . Four products obtained were Ya Tom Herbal bonus, Ya Fon, and drug powder. Ya fon. Selling of the products will be available within and outside the community in the northeast region's and other region's of the country.

Keywords : Medicinal Herbs, Ways of Life, Ban Chianhian Village

บทนำ

ความเจ็บป่วยของมนุษย์เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์ทุกสังคมทุกยุคทุกสมัย เป็นปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ที่นำมาซึ่งความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ซึ่งมนุษย์ต่างพยายามแสวงหาความรู้ในการป้องกันบำบัดและรักษาความเจ็บป่วยอย่างต่อเนื่อง วิธีการใดที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนพัฒนาเป็นองค์ความรู้ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่เป็นภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพในแต่ละสังคมจนกลายเป็นแบบแผนจารีตประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิต และบริบททางด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจ วิธีคิดของมนุษย์ที่มีต่อสุขภาพและความเจ็บป่วยในลักษณะที่แตกต่างกัน (ทักษิณา ไกรราช. 2549 : 1) ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยได้ให้ความสำคัญกับสุขภาพมากขึ้น มีคนไม่น้อยได้หันมานิยมใช้บริการเพื่อสุขภาพมากขึ้น การบำบัดรักษาโรคยุคปัจจุบันจึงได้ประยุกต์การบำบัด รักษาโรคแบบวิถีชาวบ้านเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลสุขภาพให้แก่คนไข้ เช่น การอบสมุนไพร การนวด และกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ขณะเดียวกันก็เพิ่มพูนรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ชาวบ้าน หมอพื้นบ้าน ชุมชนท้องถิ่นและประเทศไทยมากขึ้น (พรพรรณ ไม้สุพร. 2551)

ชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในเรื่องสมุนไพรอย่างมาก ทำให้สมุนไพรในชุมชนสร้างรายได้เข้าหมู่บ้านในแต่ละปีหลายล้านบาท จากการขายสมุนไพร ซึ่งการขายสมุนไพรมีมานานตั้งแต่ตั้งชุมชนบ้านเชียงเหียนคนในชุมชนจะเป็นผู้ออกเดินทางไปขายสมุนไพร

ทุกท้องถิ่นทั่วประเทศ สมุนไพรนำมาขายได้จากทรัพยากรในป่า

ทรัพยากรในป่าที่อยู่รอบหมู่บ้านเป็นหลัก จากการนำมาขายในจำนวนมากในแต่ละครั้ง โดยไม่มีการปลูกทดแทน พันธุ์ หรือการอนุรักษ์พืชสมุนไพรเลย ทำให้ในปัจจุบันแทบจะหาเก็บสมุนไพรในป่าที่อยู่รอบหมู่บ้านได้ยากเต็มที หรือพอเก็บได้ในปริมาณที่น้อยมากเมื่อเทียบกับอดีตที่ซ้ำร้ายกว่าคือสมุนไพรบางชนิดสูญหายไปจากพื้นที่ป่าแล้ว ชาวบ้านที่มีอาชีพขายสมุนไพรจึงต้องสั่งซื้อสมุนไพรมาจากที่อื่นเพื่อนำไปขายต่อบางครั้งก็มีการลักลอบไปเก็บสมุนไพรในเขตป่านอกพื้นที่ ทำให้บางครั้งเกิดกรณีพิพาทขึ้น อาชีพขายสมุนไพรเป็นอาชีพที่สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้กับผู้ประกอบการอาชีพนี้ก็จริง แต่ถ้าการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรโดยการเก็บมาขายเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีความตระหนักถึงการปลูกทดแทน หรือการฟื้นฟูอนุรักษ์สมุนไพร ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในทุกด้าน (ถวิล ชนบุญ และ วีระ ทองเนตร. 2552 : 8 – 10) ดังนั้นชุมชนบ้านเชียงเหียนจึงมีการจัดตั้งโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านอีสาน เพื่อการดูแลรักษาสุขภาพพื้นฐานหมู่บ้านต้นแบบขึ้น ซึ่งดำเนินงานจากความร่วมมือระหว่างนักวิชาการ สถาบันวิจัย รุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และหมอยาพื้นบ้านและชาวบ้านของบ้านเชียงเหียนขึ้น

ด้วยกระแสความนิยมในสมุนไพรเพิ่มขึ้นนี้จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของสมุนไพรกับวิถีชีวิต ของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยผลจากการวิจัยดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อมูลซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาประกอบการวางแผนแนวทางในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพืชสมุนไพร ตลอดจนการนำไปปรับประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสมุนไพรรักษาวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม ในด้านการเก็บยาสมุนไพรรักษาสมุนไพรรักษา และการจำหน่ายสมุนไพรรักษา

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จัดแบ่งขอบเขตออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาชุมชน จึงใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มหมอบ้าน จำนวน 5 คน เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

1.2 กลุ่มผู้รู้ จำนวน 5 คน เป็นกลุ่มบุคคลที่คาดว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลในแนวลึกเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาในชุมชน ประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชน เป็นต้น

2. ขอบเขตของด้านเนื้อหา มี 3 ส่วน คือ

2.1 ด้านการเก็บยาสมุนไพร

2.2 ด้านการปรุงยาสมุนไพร

2.3 ด้านการจำหน่ายสมุนไพร

3. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านเชียงเหียนหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสี อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านวิชาการ

1.1 ได้รับความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรรักษาวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

1.2 จัดทำเป็นเอกสาร หนังสือ

วารสาร และสารสนเทศในระดับชุมชน และเผยแพร่ไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ที่มีความสนใจเกี่ยวกับสมุนไพรรักษา

2. ด้านสังคมและชุมชน

2.1 ผู้นำและประชาชนในชุมชน มีความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองรักตนเอง และมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน ได้ใกล้ชิดกันซึ่งกันและกันในชุมชน

2.2 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนที่ได้รับมอบหมาย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรรักษาในชุมชนบ้านเชียงเหียน

3. ด้านนโยบาย

3.1 เกิดแนวทางในการอนุรักษ์สมุนไพรรักษาของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

3.2 ได้พัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านสมุนไพรรักษา โดยการมีส่วนร่วมของภายในชุมชนและคนนอกชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนตามสภาพจริงในชุมชนมอบหมาย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรรักษาในชุมชนบ้านเชียงเหียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาในชุมชนบ้านเชียงเหียน

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ประกอบด้วย ด้านการเก็บยาสมุนไพร ด้านการปรุงยาสมุนไพร และด้านการจำหน่ายสมุนไพรรักษา

2. การสังเกต โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

3. วัสดุอุปกรณ์ที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง โดยได้จัดเตรียมตามประเด็นไว้ก่อนเพื่อความสะดวกในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล บันทึกภาพกิจกรรม และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แยกการดำเนินการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1. ข้อมูลด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1.1 พื้นที่ที่ศึกษา

1.1.2 สมุนไพรในชุมชนบ้านเชียงเหียน

1.1.3 วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน

1.2 ข้อมูลภาคสนามองค์ประกอบสำคัญของข้อมูลภาคสนามมี 2 ส่วน คือ บุคลากรผู้ให้ข้อมูล และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล บุคลากรผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย

1. กลุ่มหมอปั่นบ้าน จำนวน 5 คน ได้แก่

1.1 นายอรุณ รัตนพลแสน

1.2 นายประยงค์ พลแสน

1.3 นายโส รัตนพลแสน

1.4 นายบุญจิต พลแสน

1.5 นายบุญสวน คำสีแก้ว

2. กลุ่มผู้รู้ จำนวน 5 คน ได้แก่

2.1 ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสากล พลแสน

2.2 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

(อบต.) คือ นายอุบล ชติยะวงศ์

2.3 ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน คือ นายอัมพร ศรีโยธี

2.4 เจ้าอาวาสวัดบ้านเชียงเหียน คือ พระอธิการ สมบัติ ธรรมานน.โท

2.5 ประชาชนชาวบ้าน คือ นายสมศรี ชติยะวงศ์

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

2. แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation)

3. แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non participant Observation)

4. กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ วิเคราะห์ศึกษาสมุนไพรกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในด้านการเก็บยาสมุนไพร การปรุงยาสมุนไพร และการจำหน่ายสมุนไพร

3. ขั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย ในแบบพรรณนาวิเคราะห์

ส่วนที่ 3 ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความต้องการของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

3.1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

3.2 การจัดทำแผนงานและโครงการต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

3.3 การศึกษาและหาความรู้เพิ่มเติม
ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมชุมชน
แบบสอบถามส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถาม
ที่ใช้การวัดระดับความต้องการเป็นมาตราส่วน
ประมาณค่า (Rating Scales) ของลิเคอร์ท
(Likert) 5 ระดับ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพเกี่ยวกับสมุนไพร
ในชุมชนบ้านเชียงเทียน

สมุนไพรที่ปลูกภายในชุมชนเชียง
เทียน มี 11 ชนิด ยกตัวอย่างเช่น 1) ต้นฟ้า
ทะลายโจร จะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม –
เดือนธันวาคม สามารถเก็บอายุต้น 1 ปี วิธีการใช้
ถอนทั้งต้น แล้วผึ่งแดด 7 วัน 7 หมอก มัดต้มใส่
หม้อ รักษาโรคความดัน 2) เจตมูลเพลิงแดง และ
เจตมูลเพลิงขาว จะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม –
เดือนธันวาคม สามารถเก็บอายุต้น 1 ปีวิธีการใช้
ขุดเอาราก แล้วผึ่งแดด 7 วัน 7 หมอก ผสมกับยา
ขับเลือด หัดสกุลเทศ และหัดสกุลไทย รักษา โรค
ท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด 3) ว่านชั๊กมถลูก จะ
ปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนธันวาคม
สามารถเก็บอายุต้น 1 ปี วิธีการใช้ ขุดเอาราก
แล้วผึ่งแดด 7 วัน 7 หมอกแล้วหั่นเป็นแว่นๆ 7
แว่น รักษาโรคริดสีดวงและโรคชั๊กมถลูก 4) ต้น
ว่านไพลเหลือง ต้นว่านไพลขาว และต้นว่านไพล
ดำ จะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือน
ธันวาคม การเก็บอายุต้น 1 ปี วิธีการใช้ ขุดเอาหัว
แล้วผึ่งแดด 7 วัน 7 หมอก ส่วนผสม ต้นไพรขาว
และ ต้นไพรดำ หั่นเป็นแว่น ๆ หั่นต้นละ 7 แว่น
แล้ว รักษาโรคปวดหัว 5) เปล้าน้อย จะปลูก
ในช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนธันวาคม สามารถ
เก็บอายุต้น 1 ปี วิธีการใช้ ขุดเอาราก แล้วผึ่งแดด

7 วัน 7 หมอกแล้วส่วนผสม ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ใช้
ต้นราก ต้นกฤษณาใช้ต้นราก ต้นเถาวัลย์เปรียง ใช้
ต้นราก ต้นกรงสะเดิน ใช้ต้นราก ต้นโตไม้รูลัม ใช้
ต้นราก ต้นชันทองพญาบาท ใช้ต้นราก รักษาโรค
กระสับ และโรคปวดหลัง 6) ต้นจันทร์หอม หรือ
ต้นจันทร์แดง จะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม –
เดือนธันวาคม สามารถเก็บอายุต้น 1 ปี วิธีการใช้
ตากเปลือก เอาแก่น ผ่าเป็นท่อนยาว 4 นิ้ว
ส่วนผสมหอยทะเลใช้เปลือก ลิ่นทะเล แขนปากัง
ใช้ราก แขนงูเห่าใช้ราก กำแพงเจ็ดชั้นใช้รากม้า
กระตือปรงใช้เถาวัลย์ โรคหนองแดงใช้ราก ตากวง
ใช้ต้นผ่าเป็นท่อนยาว 4 นิ้ว ตาโก ใช้ลำต้น ผ่าเป็น
ท่อนยาว 4 นิ้ว ห่อด้วยผ้าขาวสีเหลืองมัจจุรัส
รักษาโรค ใช้รากสด และ 7) ดีปลี จะปลูกในช่วง
เดือนพฤษภาคม – เดือนธันวาคม สามารถเก็บ
อายุต้น 1 ปี วิธีการใช้ ใช้ลูกตากแดด 7 วัน 7
หมอกจนใช้ 3 ลูก ส่วนผสม เจตมูลเพลิงแดง
เจตมูลเพลิงขาว รักษาเป็นยาบำรุงเลือด เป็นต้น

สำหรับหมอยาสมุนไพรคนแรก ๆ ของ
หมู่บ้านเชียงเทียน คือ นายสิบมา อัครเนตร ตั้ง
บ้านเรือนอยู่ หมู่ที่ 18 นายสิบมา อัครเนตร
บุคลิกเฉพาะส่วนตัว คือสวมหมวก ถือไม้เท้า
สะพายย่ามยาสมุนไพรเดินทางไปขายยาที่ตัวเมือง
มหาสารคามและต่างจังหวัด สมุนไพรที่นำติดตัว
ไปมีทั้ง ยาต้มและยาฝน มีสรรพคุณ แก้ไข้ต่าง ๆ
แก้ปวดเมื่อย แก้ริดสีดวงทวาร เป็นต้น ซึ่งผู้
เจ็บป่วยบางรายจะไปหาหมอสิบมาถึงที่บ้าน เพื่อ
รับการรักษาจากยาฝน โดยใช้หินศิลาแลงนำมา
ฝนเพื่อให้ผู้เจ็บป่วยหายจากโรคภัยไข้เจ็บ โดยมี
ค่ารักษาประมาณครั้งละ 100 บาทถึง 300 บาท
คุณ หมอสิบมาเดินทางไปขายยาในที่ต่าง ๆ
บางครั้งใช้เวลาถึง 7 วันจึงจะกลับมาบ้านสักครั้ง
หนึ่ง การรับค่ารักษานั้นบางครั้งหมอสิบมาก็รับ
เป็นข้าว ปลา อาหารแทนเงินทองก็มี เครื่องยา
ของหมอสิบมาที่สำคัญ คือ หอยทะเล หินทะเล

และรากยาสมุนไพร นำสิ่งเหล่านี้มาฝนเป็นยาเย็น เพื่อใช้รักษาการเจ็บไข้ต่างๆ ปัจจุบัน หมอสิบบมา อัครเนตร ได้สิ้นชีวิตไปแล้วอิฐของท่านบรรจุอยู่ใน ซุ้มประตูโขงของวัดโพธิ์ศรี ศิษย์เอกของหมอสิบบมาคนหนึ่งซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน คือนายบุญจิต พลเสน หมอบุญจิต ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านเลขที่ 74 หมู่ 3 ของบ้านเชียงเทียนนี้ ปัจจุบันบ้านหลังนี้ ถือว่าเป็นศูนย์กลางของยาสมุนไพรของบ้านเชียงเทียน นายบุญจิต ได้ไปศึกษาวิธีการตากสมุนไพรที่อำเภอวานานูนได้ความรู้ว่า การตากยาสมุนไพรของอำเภอวานานูนใช้ผ้าพลาสติกคลุมทำให้ได้ประโยชน์ 2 อย่าง คือ เป็นการอบสมุนไพรในตัวและทำให้สมุนไพรไม่ปลิวกระจัดกระจาย หมอบุญจิต ได้ทดลองปรุงยา รักษาโรคไข้จับสั่น นอกเหนือไปจากที่ได้เรียนมาจากครูหมอสิบบมา อัครเนตร แล้วได้ปรุงยาประเภทอื่น ๆ อีกหลายชนิดจนมีความชำนาญหมอบุญจิต รัตนพลเสน ได้พากลุ่มหมออาชีพบ้านทำยาสมุนไพรออกไปขายตามจังหวัดต่างๆ ตั้งแต่เหนือจรดใต้บางครั้งก็ออกไปต่างประเทศลงไปถึงมาเลเซีย

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเทียน ประกอบด้วย ด้านการเก็บยาสมุนไพร ด้านการปรุงยาสมุนไพร และด้านการจำหน่ายสมุนไพร

2.1 การเก็บสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเทียน จะมีวิธีการเก็บสมุนไพร 2 ลักษณะคือ

2.1.1 การเก็บสมุนไพรจากแหล่งที่ปลูกไว้ สมุนไพรที่ปลูกจะมีทั้งภายในบ้านเชียงเทียนและนอกบ้านเชียงเทียน ทั้ง 2 แหล่งนี้ผู้เก็บยาสมุนไพรมีวิธีการเก็บดังนี้

1) โคน เช่น ไม่ปรากฏสมุนไพรที่ปลูกไว้ทั้งที่บ้านเชียงเทียนและบ้านอื่นๆ

2) ขุด เช่น ต้นขมิ้นชัน ต้นขมิ้นขาว ต้นขมิ้นเหลือง ต้นว่าน ต้นไพล ต้นข่า ต้นกระชาย ต้นกระชายขาว ต้นตะไคร้

- 3) ตัด, เด็ด เช่น ต้นตะไคร้ ต้นกะเพรา ต้นขิง
- 4) ถอน เช่น ต้นแห้วหมู ต้นหอม ต้นกระเทียม
- 5) ถาก เช่น ต้นแก่นมะขาม ต้นแค ต้นทับทิม

สมุนไพรที่ปลูกไว้ในส่วนมากจะเป็นพืชล้มลุกมีขนาดเล็กสวนสมุนไพรในบริเวณป่าจะมีทั้งพืชล้มลุกและพืชยืนต้น ยกตัวอย่างพืชล้มลุกที่เป็นสมุนไพร ได้แก่ ว่านหางจระเข้ บัวบก ตะไคร้หอม ว่านชกมดลูก โดไม่รู้ล้ม ว่านมหากาฬ อ้อยแดง เป็นต้น ส่วนพืชยืนต้นที่เป็นสมุนไพร ได้แก่ มะพร้าว สนัน สารภี กฤษณา มะตูม มะละกอ เป็นต้น

2.1.2 การเก็บสมุนไพรที่เกิดตามธรรมชาติ

แหล่งธรรมชาติที่ชาวบ้านเชียงเทียนเดินทางไปเก็บยาสมุนไพรนั้นมีหลายแหล่งทั้งในจังหวัดมหาสารคามและภายนอกจังหวัดมหาสารคามแหล่งภายในจังหวัดมหาสารคามเช่นที่ป่าโคกใหญ่อำเภอวาปีปทุมและที่ป่าดุกใหญ่อำเภอเมืองส่วนแหล่งที่อยู่ภายนอกจังหวัดมหาสารคาม เช่น ป่าผาน้ำน้อย อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ดและป่าสาบคือ อำเภอสาบคือ จังหวัดชัยภูมิ โดยวิธีการเก็บสมุนไพรในป่าธรรมชาติของชาวบ้านเชียงเทียนคงใช้วิธีการเดียวกันกับที่เก็บสมุนไพรจากที่เก็บสมุนไพรจากแปลงปลูกของชาวบ้าน คือ

1) การโค่นสมุนไพรที่ถูกโค่นเพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นมะขามป้อม ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ต้นเล็บแมว

1.1) เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มีขนาดพอเหมาะต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ 8-9 ปี

1.2) จัดการโคนด้วยเครื่องมือ
คือมีด ขวาน หรือเลื่อยโดยให้สูงจากพื้นดิน
ประมาณ 1-2 เมตร

1.3) จัดการหันทันออกเป็น
ท่อนๆ เพื่อนำไปใช้เป็นยาสมุนไพร

1.4) นำเอาใบไม้แห้งและ
ใบไม้สดมาสูบรวมกันที่ตอไม้ ซึ่งถูกโคนเพื่อจะได้
เป็นปุ๋ยช่วยให้ตอไม้แตกกิ่งก้านเพื่อประโยชน์ใน
วันข้างหน้าต่อไป

2) การขุดสมุนไพรที่ถูกขุดเพื่อ
นำมาเป็นยา เช่น ต้นขิง ต้นขมิ้น ต้นตาลเดี่ยว

2.1) เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มี
ขนาดพอเหมาะต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ
1 ปี

2.2) จัดการขุดด้วยเครื่องมือ
คือจอบหรือเสียมโดยคงลำต้นเอาไว้ประมาณ 1 -
3 ฟุต

2.3) จัดการล้างน้ำให้สะอาด
ผานเป็นแฉ่น ๆ เพื่อจะนำมาใช้เป็นยาสมุนไพร

2.4) นำเอาพืชมาปลูกทดแทน
โดยการใช้หัวพันธุ์ หรือต้นพันธุ์

3) การตัด เด็ดสมุนไพรที่ถูกตัด
เด็ดเพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นโหระพา ต้นตะไคร้
หอม ต้นกะเพรา ต้นขิง ต้นเถาวัลย์เปรียง ต้น
กำลังวัวเถลิง ต้นสลอตต้นกระดังงาไทย ต้นหญ้า
ต้น ต้นหนวดแมว ต้นทองพันชั่ง ต้นเถาไม้กระทืบ
โรง ต้นลั่นทม

3.1) เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มี
ขนาดพอเหมาะต่อการใช้เป็นยา คือ มีอายุ
ประมาณ 7-8 เดือน

3.2) จัดการตัด เด็ดด้วย
เครื่องมือคือมีดหรือกรรไกรตัดกิ่ง โดยให้สูงจาก
พื้นดินประมาณ 1 เมตร

3.3) จัดการพร้อมตัดเป็นท่อน
ใบและกาบจะนำมาใช้ประโยชน์

3.4) นำเอาพืชมาปลูก
ทดแทนโดยการใช้เมล็ด หรือกิ่งปักชำ

4) การถอน สมุนไพรที่ถูกถอน
เพื่อนำมาเป็นยา ได้แก่ ต้นค้อแลน ต้นรังเข็ด ต้น
งวงช้าง ต้นแก่นางนี้ ต้นหนวดเดือนห้า ต้น
กวาวเครือ ต้นกวาวเครือแดง ต้นรากสามสิบ ต้น
โสมจีน ต้นไม้เท้ายายหม่อม ต้นหญ้าแห้งหมู ต้น
ลูกใต้ใบ ต้นหญ้าหนวดแมว ต้นฟ้าทะลายโจร

4.1) เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มี
ขนาดพอเหมาะต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ
8-9 เดือน

4.2) จัดการการถอน ด้วย
เครื่องมือคือมีดหรือกรรไกรตัดกิ่งโดยให้สูงจาก
พื้นดินประมาณ 4-8 เมตร

4.3) จัดการฝังลมหรือตากให้
แห้งพร้อมทั้งเหง้าใบ และกาบจะนำมาใช้
ประโยชน์

4.4) นำเอาพืชมาปลูกทดแทน
โดยการใช้เมล็ดขยายพันธุ์

5) การถาก สมุนไพรที่ถูกถาก
เพื่อนำมาเป็นยา ได้แก่ ต้นทับทิม ต้นแค ต้นป่า
หมู ต้นประดงแดง ต้นแก่นฮาน ต้นมะนาว ต้น
มังคุด

5.1) เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มี
ขนาดพอเหมาะต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ
5-7 เดือน

5.2) จัดการถากเครื่องมือคือ
มีดหรือเสียมและจอบ โดยให้สูงจากพื้นดิน
ประมาณ 0.51 เมตร

5.3) จัดการโดยการผานเป็น
ชิ้นบางๆ พร้อมทั้งเปลือกต้น และเปลือกรากที่จะ
นำมาใช้ประโยชน์

5.4) นำเอาพืชมาปลูกทดแทน
โดยการใช้เมล็ดปลูก หรือต้นกล้า (บุญจิต พลเสน.
2549 : สัมภาษณ์)

2.2 การปรุ้งยาสมุนไพรของชุมชนบ้าน
เชียงเหียน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ
ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน ยาผง

2.2.1 วิธีการปรุ้งยาต้ม : ที่บ้าน
เชียงเหียนมียาต้มอยู่ 3 ชนิด คือ ยาแก้ปวด หลัง
ยาแก้เ็ก้า และยาขับเลือด

ตัวอย่างการปรุ้งยาแก้ปวด
หลัง 1) ตัวยาประกอบด้วยตัวย ตันตุกไส
(ขันทองพญาบาท) ตันตุกใหญ่ (ขันทองพญาบาท)
ตันแฮ่นกวาง (กำลังวัวเถลิง) ตันขามป้อม (ขาม
ป้อม) ตันกำแพงเจ็ดชั้น (ตะลุมนก) ตันส้มมอ (ส้ม
มอ) ตันคาลิน (คาหต) ตันทรายเคน (กรงสะเดน
ไพล) ตันเถาวัลย์เปรียง (พลีพวน) รวม 9 ชนิด 2)
นำเอายามาผาน แล้วตากแดดให้แห้ง 7 แดด 3)
ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆ กัน 4) จัดใส่ถุงพลาสติก
นำไปจำหน่าย

2.2.2 วิธีการปรุ้งยาลูกกลอน : ที่
บ้านเชียงเหียนจะมียาลูกกลอนอยู่ 3 ชนิด คือ ยา
แก้โรคไอเรื้อรัง ยาแก้ริดสีดวงทวาร และ ยาบำรุง
ร่างกาย

ตัวอย่างการปรุ้งยาลูกกลอน
บำรุงร่างกาย 1) ตัวยาประกอบด้วย ตันพวงพลี
(พวงสุวรรณค์) ตันดวลน้ำ (นมแมว) ตันสมัน (หยิก
ไม้ทอง) ตันปีกปีแดง (เจตมูลเพลิงแดง) ตันปีกปี
ขาว (เจตมูลเพลิงขาว) ตันตีป्ली (ตีป्ली) รวม 6
ชนิด 2) นำเอายามาผาน หั่นแล้วตากแดดให้แห้ง
7 แดด 3) ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆ กัน 4) จัดใส่
ถุงพลาสติก นำไปจำหน่าย

2.2.3 วิธีการปรุ้งยาฝน : ที่บ้านเชียง
เหียนจะมียาฝนอยู่ 2 ชนิด คือยาแก้เ็ก้า ยาแก้
อัมพาตและ ยาแก้เบาหวาน

ตัวอย่างการปรุ้งยาแก้
เบาหวาน 1) ตัวยาประกอบด้วยตันไพล (หว่าน
ไฟ) ตันขมิ้นชัน (ขมิ้นชัน) 2) นำเอายามาผาน ตัด
หัว หั่นแล้วตากแดดให้แห้ง 7 แดด 3) ผสมกันโดย

สัดส่วนเท่าๆ กัน 4) จัดใส่ถุงพลาสติก นำไป
จำหน่าย

2.2.4 วิธีการปรุ้งยาผง : ที่บ้าน
เชียงเหียนจะมียาผงอยู่ 3 ชนิดคือ ยาแก้ปวด
เมื่อย ยาแก้กระเพาะและยาแก้ปวดไขข้อ

ตัวอย่างการปรุ้งยาแก้ปวด
เมื่อย 1) ตัวยาประกอบด้วย กระชาย กะแอน ระ
แอน 2) นำเอายาอบหรือตากแดดให้แห้ง 7 แดด
3) ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆ กัน 4) จัดใส่
ถุงพลาสติก นำไปจำหน่าย (บุญจิต พลเสน. 2549
: สัมภาษณ์)

2.3 การจำหน่ายยาสมุนไพรของ
ชาวบ้านเชียงเหียนจะจำหน่ายภายในชุมชน
บริเวณภาคอีสานและภายนอกชุมชนในบริเวณ
ภาคอื่น ๆ ของประเทศ ดังตารางที่ 1 และตาราง
ที่ 2 ในการจำหน่ายสมุนไพรในหมู่บ้านเชียงเหียน
มีวิธีการจำหน่าย 2 แบบ คือ

2.3.1. การจำหน่ายที่บ้านจะมี 2
ลักษณะ คือ

1) จัดวางจำหน่ายที่บ้าน
ได้แก่ นาย ประยงค์ พลเสน บ้านเลขที่ 100 หมู่
18

2) เดินจำหน่ายภายใน
หมู่บ้านหมอยาบางคน เช่น นาย บุญจิต พลเสน
บ้านเลขที่ 74 หมู่ 3 ถ้ามีเวลาว่างก็จะเดินไปไต่
ถาม เพื่อนบ้านว่ามีความเจ็บไข้อย่างไรบ้าง
ต้องการยาชนิดใดบ้างเมื่อทราบความประสงค์แล้ว
ก็จะปรุ้งยา

ตารางที่ 1 ราคาสมุนไพรที่บ้านเชียง
เหียนให้มาตามความต้องการ

รายการ	ราคา/หน่วย	หมายเหตุ
1. สมุนไพรชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ของ 40 บาท
2. สมุนไพรห่อใหญ่	50 บาท	3 ของ 80 บาท

รายการ	ราคา/หน่วย	หมายเหตุ
3. ยาลูกกลอนชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ซอง 30 บาท
4. ยาลูกกลอนชนิดห่อใหญ่	30 บาท	2 ซอง 40 บาท
5. ยาผงซองเล็ก	10 บาท	3 ซอง 10 บาท
6. ยาผงซองใหญ่	20 บาท	3 ซอง 20 บาท
7. ยาฝนแห้งเล็ก	10 บาท	2 ซอง 5 บาท
8. ยาฝนแห้งใหญ่	20 บาท	3 ซอง 35 บาท

2.3.2. การจำหน่ายนอกบ้าน ซึ่งสถานที่จำหน่ายนอกบ้านจะมี 2 ที่ คือ ในตัวเมืองมหาสารคาม และนอกจังหวัดมหาสารคาม

1) การจำหน่ายในตัวเมืองมหาสารคามในการจำหน่ายยาสมุนไพรที่ตลาดเช้าเทศบาลเมืองมหาสารคามนั้นจะมีการเตรียมยาต้ม ยาลูกกลอน ยาผง ยาฝน ไปขายและใช้กระดาษห่อมัดตอกอย่างดีไปขายตอนเช้าถึงตอนเที่ยงพักกินข้าวที่ตลาดแล้วกลับตอนเย็นก็พักโรงแรมคืนเช้าเก็บของแล้วกลับบ้าน

2) การจำหน่ายนอกจังหวัดมหาสารคาม การจำหน่ายสมุนไพรจะไปจำหน่าย 2 แห่ง คือบริเวณภาคอีสานและจำหน่ายที่ภาคอื่นๆ ของประเทศไทย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ราคาสมุนไพรนอกหมู่บ้านเชียงเหียน

รายการ	ราคา/หน่วย	หมายเหตุ
1. สมุนไพรชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ซอง 50 บาท
2. สมุนไพรห่อใหญ่	50 บาท	3 ซอง 100 บาท
3. ยาลูกกลอนชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ซอง 30 บาท
4. ยาลูกกลอนชนิดห่อใหญ่	30 บาท	2 ซอง 45 บาท

รายการ	ราคา/หน่วย	หมายเหตุ
ใหญ่		
5. ยาผงซองเล็ก	10 บาท	3 ซอง 20 บาท
6. ยาผงซองใหญ่	20 บาท	3 ซอง 50 บาท
7. ยาฝนแห้งเล็ก	10 บาท	2 ซอง 15 บาท
8. ยาฝนแห้งใหญ่	20 บาท	3 ซอง 40 บาท

สรุป

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสมุนไพรในชุมชนบ้านเชียงเหียน

สมุนไพรที่ปลูกภายในชุมชนเชียงเหียน มี 11 ชนิด ยกตัวอย่างเช่น ต้นฟ้าทะลายโจร เจตมูลเพลิงแดง และเจตมูลเพลิงขาว ว่านริดสีดวงและว่านขมิ้นตูด ต้นโพลเคลียง ต้นโพลขาว และต้นโพลดำ เป้าใบเล็ก จันทร์หอม และจันทร์แดง และดีปลี เป็นต้น

สมุนไพรที่เกิดตามธรรมชาติในชุมชนบ้านเชียงเหียน มี 3 ชนิด ได้แก่ ต้นม้ากระที่ใบโรง ต้นรังร้อน และตัวผู้ตัวเมีย

หมออาสาสมัครคนแรก ๆ ของหมู่บ้านเชียงเหียน คือ นายสิบบา อัครเนตร ซึ่งสมุนไพรที่นำติดตัวไปมีทั้งยาต้มและยาฝน มีสรรพคุณ แก้ไข้ต่าง ๆ แก้ปวดเมื่อย แก้ริดสีดวงทวาร เป็นต้น และศิษย์เอกของหมอสิบบา คือ นายบุญจิต พลเสน หมอบุญจิต โดยบ้านของนายบุญจิตถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของยาสมุนไพรของบ้านเชียงเหียน ซึ่งนายบุญจิต ได้ไปศึกษาวิธีการตากสมุนไพรที่อำเภอนาดูนได้ความรู้ว่า การตากยาสมุนไพรของอำเภอนาดูนใช้ผ้าพลาสติกคลุมทำให้ได้ประโยชน์ 2 อย่าง คือ เป็นการอบสมุนไพรภายในตัวและทำให้สมุนไพรไม่ปลิวกระจาย หมอบุญจิต รัตนพลเสน ยังได้พากลุ่มหมอในพื้นที่บ้านทำยาสมุนไพรออกไปขายตาม

จังหวัดต่างๆ ตั้งแต่เหนือจรดใต้บางครั้งก็ออกไปต่างประเทศลงไปถึงมาเลเซียอีกด้วย

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรกบวีสชีวิตของชุมชนบ้านเชียงเหียน ประกอบด้วย ด้านการเก็บยาสมุนไพร ด้านการปรุงยาสมุนไพร และด้านการจำหน่ายสมุนไพร

2.1 การเก็บยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียน มีวิธีการเก็บดังนี้

2.1.1 โคน เช่น ไม่ปรากฏสมุนไพรที่ปลูกไว้ทั้งที่บ้านเชียงเหียนและบ้านอื่น ๆ

2.1.2 ชูด เช่น ต้นขมิ้นชัน ต้นขมิ้นขาว ต้นขมิ้นเหลือง ต้นว่าน ต้นไพล ต้นข่า ต้นกระชาย ต้นกระชายขาว ต้นตะไคร้

2.1.3 ตัด, เด็ด เช่น ต้นตะไคร้ ต้นกะเพรา ต้นขิง

2.1.4 ถอน เช่น ต้นแห้วหมู ต้นหอม ต้นกระเทียม

2.1.5 ถาก เช่น ต้นแก่นมะขาม ต้นแคร์ ต้นทับทิม

2.2 การปรุงยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียน เป็นการนำเอายามาหั่นมาผาน ตากแดด ให้แห้งแล้วตวง ชั่ง หาปริมาณของยา โดยมีตัวยา 4 ชนิด คือ ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาผง ยาผง

2.3 การจำหน่ายยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียน จะจำหน่ายภายในชุมชนบริเวณภาคอีสานและภายนอกชุมชนในบริเวณภาคอื่นๆ ของประเทศ ในการจำหน่ายสมุนไพรในหมู่บ้านเชียงเหียนมีวิธีการจำหน่าย 2 แบบ คือ

2.3.1 จำหน่ายที่บ้านและนอกหมู่บ้านการจำหน่ายที่บ้านจะมี 2 ลักษณะ คือ

1) จัดวางจำหน่ายที่บ้าน ได้แก่ นายประยงค์ พลเสน บ้านเลขที่ 100 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม และเดินจำหน่ายภายในหมู่บ้านหมอยาบางคน เช่น บุญจิต พลเสน

บ้านเลขที่ 74 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ มหาสารคาม ถ้ามีเวลาว่างก็จะเดินไปใต้ถุนเพื่อนบ้านว่ามีความเจ็บไข้อย่างไรบ้าง ต้องการยาชนิดใดบ้าง เมื่อทราบความประสงค์แล้วก็จะปรุงยามาให้ตามความต้องการ

2) การจำหน่ายนอกหมู่บ้านจะมี 3 ลักษณะ คือ

2.1) การจำหน่ายในตัวเมืองมหาสารคาม

2.2) การจำหน่ายนอกมหาสารคาม

2.3) จำหน่ายที่ภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนหรือรวบรวมเอกสาร ตำราที่เกี่ยวกับสมุนไพรให้กับชุมชนเชียงเหียน และชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดมหาสารคามให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 ควรรณรงค์และส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพร เพื่อไว้ใช้และทดแทนสมุนไพรที่ถูกทำลายไปแล้ว

1.3 หมอชาวบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้แก่ในชุมชน และคนทั่วไป เพื่อเป็นวิทยาทานและใช้ยาสมุนไพรคงอยู่คู่คนไทยต่อไป

1.4 ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปลูกสมุนไพรทดแทน โดยเฉพาะสมุนไพรที่หายากเพื่อเป็นการลดปัญหาการขาดแคลนพืชสมุนไพรของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียนกับยาสมุนไพรของชุมชนอื่นๆ หรือภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย

เพื่อนำผลไปพัฒนาปรับปรุงยาสมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรส่งเสริมงานวิจัยเกี่ยวกับยาสมุนไพรจากตำราพื้นบ้าน เพื่อทราบผลทางสรรพคุณตามหลักวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ได้ทุกเมื่อ ไม่ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของความเชื่อที่เล่าขานกันมาของชาวบ้าน

2.3 ควรศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรในชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสันติ อำเภอมือจี้ จังหวัดมหาสารคาม

เอกสารอ้างอิง

- กัญจนา ดีวิเศษ และคณะ. (2550). **ทะเบียนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย**. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญา การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์ แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก.
- ทักษิณา ไกรราช. (2549). **มิติทางวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ถวิล ชนะบุญและวีระ ทองเนตร. (2552). **ปลูกไม้ท้องถิ่น พื้นป่า สร้างคลังยาให้ชุมชน**. กรุงเทพฯ : อุทยานพิมพ์.
- บุญจิต พลเสน. (15 มีนาคม 2559). **สัมภาษณ์**. หมอพื้นบ้าน. ชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม.
- พรพรรณ ไม้สุพร. (2551). **กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขกับธุรกิจสปา. บทความกฎหมายสาธารณสุข**. ศูนย์บริการกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัย.
- พรสวรรค์ ดิษยบุตร และคณะ. (2543). **สมุนไพร : การใช้อย่างถูกวิธี**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สงวน พลธานี. (16 พฤษภาคม 2559). **สัมภาษณ์**. หมอพื้นบ้าน. ชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม.
- โส รัตนพลเสน. (16 พฤษภาคม 2559). **สัมภาษณ์**. หมอพื้นบ้าน. ชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม.
- อ่อน จำปาศรี. (16 พฤษภาคม 2559). **สัมภาษณ์**. หมอพื้นบ้าน. ชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม.